

Citation style

Maur, Eduard: Rezension über: Walter Sauer, Expeditionem ins afrikanische Österreich. Ein Reisekaleidoskop, Wien: Mandelbaum, 2014, in: Český časopis historický, 2017, 2, S. 604-606, DOI: 10.15463/rec.864841439

český
časopis
historický

copyright

This article may be downloaded and/or used within the private copying exemption. Any further use without permission of the rights owner shall be subject to legal licences (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

a Juliovi Grégrovým, Josefu Kaizlovi, Karlu Kramářovi, Josefu Hybešovi, Bohumíru Šmeralovi, Františku Soukupovi, Bohuslavu Vrbenskému, Václavu Klofáčovi, Aloisi Rašínovi, Antonínu Švehlovi, Janu Šrámkovi, T. G. Masarykovi, Karlu I. a Eduardu Benešovi. Poslední a poněkud vymykající se vsuvku představuje Živnostenská banka, která zůstala – možná ke škodě věci – osamocená v konceptu i příkladu.

Práce je opatřena rozsáhlým soupisem informačních zdrojů, včetně těch nejnovějších. Ani to však autory nechránilo před opakováním některých stereotypů, které už byly novějším badáním přinejmenším upraveny. Týká se to například tvrzení, že ženy neměly ve sledovaném období aktivní volební právo. Měly ho už od v práci poměrně podrobně zmiňovaných voleb do Frankfurtského sněmu i následně podle rakouského volebního systému jak v cenzovní, tak posléze v honorační rovině. Samozřejmě ne všechny a ne rovné, ale to neměl v dané době nikdo. Ztratily ho právě až v roce 1907, protože „všeobecnost“ byla ze zákona určena pouze pro muže. Což se z výkladu jaksi vytratilo.

Text má charakter učebního textu: prezentuje jednoznačná stanoviska, je přehledný v hodnoceních a striktní ve vyjadřování. Použitý jazyk se blíží žurnalistické deklarativnosti, byť bez spekulací, ale také bez možnosti pochybovat. Na řadě míst je patrný důraz kladený na konflikt a přednostně popisovaný nesoulad. Soustředění se na centrální (jak ve smyslu státním, tak zemském) rovinu způsobuje poněkud automatické přenášení myšlenkových, ale především časových souvislostí i do regionů, kterým je – z pochopitelných důvodů již tak značného rozsahu – věnována jen minimální pozornost.

Práce Jana Rataje a Miloslava Martínka si nepochybně najde své čtenáře. Zcela určitě v řadách studentů, kterým bude vyhovovat přehledností a systémem umožňujícím bezpečnou orientaci v jinak ne úplně jednoduchém tématu. Zaujmout by také mohla svým klasickým principem v přístupu k popisovanému tématu, což jak se zdá bylo i autorským záměrem.

Marie Macková

Walter SAUER

*Expeditionem ins afrikanische Österreich.
Ein Reisekaleidoskop*

Wien, Mandelbaumverlag 2014,
473 s., ISBN 978-85476-451-9,
978-3-901446-14-6.

Vídeňský univerzitní učitel Walter Sauer, který se po léta systematicky zabývá vztahy mezi Rakouskem a Afrikou v minulosti, je autorem encyklopedického průvodce či spíše práce katalogového charakteru, jež vzhledem k současným rozsáhlým migračním pohybům směřujícím z „černého kontinentu“ do Evropy nabývá na vysoké aktuálnosti. Autor, jednoznačný stoupenec multikulturalismu a pozitivní imigrační politiky, se snaží encyklopedickým shromážděním a popisem materiálních objektů, nacházejících se ve veřejném prostoru a zčásti i v soukromí, jako jsou výtvarná díla i nejrůznější exponáty dochované v kostelech, muzeích, na zámcích, ale i jména ulic apod., přispět k poznání stop, jež zanechaly a zanechávají v kolektivním vědomí na rakouském území vztahy k Africe a zájem o Afriku. Autor uvádí, že usiluje především o poznání příčin „(neo)kolonialistického“ charakteru evropských a speciálně rakouských vztahů k Africe

a jejím obyvatelům. Tento cíl ovšem práce značně přesahuje.

Vlastnímu katalogu předepisá Sauer obsáhle úvodní kapitolu, v níž podává zasvěcený výklad o dějinách afro-rakouských vztahů od římského období, kdy afričtí legionáři šířili v Noriku vědomí o existenci Afriky a napomáhali i šíření kultů afrických (přesněji egyptských) božstev, až po současnost. Zaměřuje se přitom v prvé řadě na vnímání Afriky a Afričanů obyvateli Rakouska v minulosti i dnes.

V obsáhlém katalogu jsou topografická hesla řazena podle jednotlivých spolkových zemí a jejich částí (Weinviertel apod.), mimořádně obsáhle je pojednána Vídeň. Rozsáhlejší hesla a zejména citáty jsou opatřeny poznámkovým aparátem, připojena je i základní bibliografie. Četné černobílé i barevné ilustrace bohužel nejsou příliš kvalitní, někdy na nich s obtížemi poznáváme, oč vlastně jde. Poměrně často se uvádějí výtvarná díla se vztahem k Africe, například alegorie jednotlivých světadílů, obrazy bitev s námětem boje s africkým nepřítelem, objevných cest nebo působení misionářů, ale i díla zobrazující africké světece a zejména Tři krále (jak autor uvádí, třetí z nich získal v Rakousku černou barvu pleti až v 15. století). Autorovi přitom nejde jen o to, co zobrazují, ale také a především jaký význam do nich byl vkládán, jak jsou na nich zobrazováni Afričané, jak se v jejich zobrazení promítají dobová klišé (např. krvežízniví „domorodci“, útočící na rakouské cestovatele nebo vraždící misionáře, černí Afričané jako sluhové apod.). Kromě jednotlivých děl jsou do katalogu pojata i specializovaná muzea se vztahem k Africe, instituce usilující o rozvoj styků s Afrikou a o poznání její kultury i pečující o Afričany v současném Rakousku.

Jména ulic, jednotlivé domy, ale i např. náhrobky zase autorovi dávají možnost zařadit do svého výkladu četné osobnosti afrického původu nebo se vztahem k Africe (misionáře, politiky, cestovatele včetně Emila Holuba). Autor nepomíjí ani názvy restaurací nebo jiných podniků připomínající svým názvem Afriku (např. četné Mohrenapotheken). Nechybějí dokonce ani plastiky slonů nebo lvů na dětských hřištích. Některá hesla uvádějí i značně kuriózní případy: Např. na barokním sousoší sv. Raimunda z Fitera, účastníka rekonquisty, nacházejícím se v klášteře ve Zwettlu, byla v šedesátých letech 20. století po kritice ze strany jednoho z diplomatů kůže Maura klečícího se svázanými rukama natřena na bílo, zatímco roku 2013 obnovili sochu v původní podobě. Zdánlivě jde o anekdotu, ale ve skutečnosti o zajímavý doklad extrémních snah o politickou korektnost, jakým je např. i stažení Meinlova známého loga s černouškem, kritizovaného coby symbol přežívajícího pojetí Afričanů jako pouhých sloužících. Katalog obsahuje celou řadu bystrých postřehů a upozornění na zdánlivě banální, avšak v dobovém kontextu nepochybně důležitá fakta. I když autor připouští, že není vyčerpávající, je shromážděný materiál obdivuhodný a dokládá autorovu dlouholetou systematickou práci na daném tématu. Pokud bych něco postrádal, tak snad větší ocenění vlivu egyptského umění na empírové stavby i jejich vybavení a u hesla Zahradní palác Liechtensteinů ve Vídni zmínku o známém Canalettově obraze paláce s černým africkým sluhou v popředí. Celkově shrnuji, že četba katalogu nabízí pestrou mozaiku fakt nejrozmanitějšího charakteru, která velmi dobře doplňuje a konkretizují obsáhlý historický

úvod a spolu s ním dává jasnou představu o tématu, jemuž je práce věnována. Sauerův rakousko-afriický „průvodce“ tak plní dvě úlohy. Jednak přináší podrobnou a zasvěcenou informaci o dějinách styků obyvatel z území dnešního Rakouska s Afrikou, jednak ukazuje, jak se v průběhu staletí utvářel a měnil obraz Afriky v očích Středoevropanů, a co z minulosti přžívá v kolektivní paměti dodnes. Jistě by mohl posloužit jako podnět i pro podobnou práci z českých dějin, a to nejen ve vztahu k Africe.

Eduard Maur

Carlo MOOS

Habsburg post mortem.

Betrachtungen zum Weiterleben der Habsburgermonarchie

Wien – Köln – Weimar, Böhlau 2016, 416 s., ISBN 978-3-205-20393-3.

Carlo Moos (1944), emeritní profesor novověkých dějin na univerzitě v Curychu, patří k historikům, které úzce zajímá sepětí ideologie, politiky a kultury v širokém slova smyslu. Logicky se tak nabízí i téma, které aktuálně rezonuje v celé střední Evropě, v souvislosti se stým výročním úmrtí Františka Josefa (2016) a s blížícím se stým výročním konce monarchie (2018), třebaže mnozí lidé mají pocit, že obojí vlastně splývá – krátká vláda Karla I. zanechala v paměti mnohem menší stopy než léta 1848–1916 spojená s vládou Františka Josefa I. To vše si samozřejmě uvědomuje i C. Moos, který se v knize zaměřil na „druhý“ život habsburské monarchie, na to, co z ní v středoevropské politice a kultuře přetrvalo i po jejím zániku, samozřejmě s důrazem na samo Rakousko. Práce je rozdělena do tří velkých oddílů. První z nich se věnuje především po-

litickým souvislostem, versailleskému systému a smlouvě ze Saint Germain, která určila charakter Rakouska. Moose zajímá problém toho, jak je rozpad Rakouska-Uherska interpretován, ale také to, že Rakousko v mnohém i nadále žilo jako za císařství, nejen pokud jde o úřední mechanismy a schematismy, ale třeba i v politickém slova smyslu – autoritativnost meziválečné rakouské republiky byla výsledkem prazvláštního ústavního systému Rakouska-Uherska, kdy císař mohl obcházet parlament pomocí proslulého čtrnáctého paragrafu. Jestliže měla meziválečná rakouská republika od začátku sklon k témuž, bylo to dáno její „ústavní“ tradicí. Moose v této souvislosti zajímají i mentální mapy meziválečných obyvatel Rakouska, jejich postoj k jiným národům a národnostem, úvahy o tom, kam vlastně nové Rakousko teritoriálně patří, kde jsou jeho zahraniční zájmy (včetně otázky, jež Rakousko-Uhersko dříve výrazně zaměstnávala, tj. Balkánu). Autor sleduje i smířování se s novými hranicemi (novým životním prostorem), otázky inkluze a exkluze, které v mnohém předurčují rakouské postoje až dodnes (třeba ve vztahu k válce v Jugoslávii v devadesátých letech 20. století).

Druhý oddíl práce je věnován nostalgii po Habsburcích z hlediska sociopolitických a sociokulturních fenoménů, vztahu Rakušanů k Františku Josefu I., Karlu I. a následníkovi trůnu Ottovi Habsburskému po roce 1918, vnímání posledních císařoven Alžběty a Zity (včetně výstav na daná témata v posledních desetiletích). Nepominutelné jsou tak otázky po přetrvávajícím monarchismu, resp. monarchitech v rakouské společnosti za situace, kdy hlavní představitelé rodu museli po roce 1918 Rakousko opustit. Zkoumány